

Zpravodaj

HISTORICKÉHO KLUBU

Časopis Sdružení historiků České republiky
(Historického klubu 1872)

Roč. 13, 2002, č. 2

Vydává Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) v Praze

VYBRANÉ TEXTY

Vedoucí redaktor: Jiří Kocian

Redakční kruh:

Karol Bílek, Martin Čapský, Josef Hrdlička, Tomáš Knoz, Jiří Kocian (vedoucí redaktor), Jaroslav Pánek, Jiří Pešek, Eduard Šimek, Petr Vorel.

Redakční rada: výbor SHČR

Adresa:

PO BOX č. 66
110 01 Praha 01

ISSN 0862-8513

© Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872), 2002

OBSAH

Úvodní slovo

I. ČLÁNKY

Svatava R a k o v á

Pohled do zahraničí: čím žijí sdružení historiků v USA

II. MATERIÁLY

Valné shromáždění Sdružení historiků ČR
(Národní muzeum v Praze, 5. září 2002)

Libor J a n

Regionální historiografie na Moravě

Jaroslav P á n e k

Sdružení historiků České republiky na přelomu tisíciletí
(Ohlédnutí za lety 1996-2002)

Stanislav P e t r

Zpráva o hospodaření Sdružení historiků v období
od 1. 7. 2001 do 30. 6. 2002

Karel Č e r n ý – Eva Š m i l a u e r o v á

Zpráva revizní komise Sdružení historiků ČR

Jiří P e š e k

Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře

Poděkování Marie Koldinské, pronesené 5. 9. 2002
při příležitosti udělení Ceny Josefa Pekaře

Tomáš R a d o ň

Činnost studentského odboru regionální pobočky HSH ČR
v Hradci Králové (září 2001 – září 2002)

Helena M a n d e l o v á

Zpráva o činnosti ASUD na valném shromáždění SH ČR
dne 5. září 2002

Markéta P á n k o v á

Unie Comenius - kolektivní člen Sdružení historiků ČR

Tomáš K n o z

Usnesení valné hromady Sdružení historiků České republiky

III. ČINNOST SH ČR, REGIONÁLNÍCH POBOČEK A KOLEKTIVNÍCH ČLENŮ

Jiří P e š e k - Marie R y a n t o v á

Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky
(Historický klub 1872) za rok 2002

Ladislav H l a d k ý

O činnosti regionální pobočky Sdružení historiků ČR
v Hradci Králové v roce 2002

Jiří L a c h

Historický klub na střední Moravě

Karol B í l e k

Krátce o Pekařově společnosti Českého ráje

IV. Z HISTORICKÉ OBCE

Helena M a n d e l o v á

Didaktikům dějepisu, katedrám historie, historickým ústavům
pedagogických a filozofických fakult připravujícím učitele
dějepisu pro základní a střední školy o sbornících vydaných ASUD

Miloslava M e l a n o v á

Historická obec na Liberecku

Miloslav P o l í v k a

Profesor Robert John Weston Evans hostem
Historického ústavu AV ČR

V. CENA JOSEF ŠUSTY A VYHLÁŠENÍ 2. ROČNÍKU SOUTĚŽE O CENU JOSEFA PEKAŘE

Josef H r d l i č k a

Cena Josefa Šusty 2002

Karol B í l e k - Jiří P e š e k

Vyhlášení 2. ročníku soutěže o Cenu Josefa Pekaře

VI. ANKETA SDRUŽENÍ HISTORIKŮ

Karol B í l e k

Deset nejvýznamnějších historických knih 1990-2002

Josef H r d l i č k a

Anketa historických knih

Tomáš K n o z

České historické knihy od roku 1989

Jiří K o c i a n

**Deset významných publikací z poválečných soudobých českých
a československých dějin a soudobých evropských dějin
druhé poloviny 20. století**

Jiří Pešek
Anketa dějepisných knih

VII. RECENZE

Sborník příspěvků k šedesátinám Ladislava Hladkého
Jaroslav Pánek

Dopisy Vincence Praska Augustinu Weltzlovi (1877-1896)
Martin Čapský

VIII. JUBILEA, VÝZNAMNÁ VÝROČÍ

Jan Křen
Sedmdesátiny Viléma Prečana

Jaroslav Bouček
100 let Závěše Kalandry

IX. NEKROLOGY

Rudolf Anděl
In memoriam PhDr. Františka Palackého, CSc.

Antonín Benčík
Kolega a přítel Josef Belda zemřel

X. DODATKY K LEXIKONU SOUČASNÝCH ČESKÝCH HISTORIKŮ "KDO JE KDO V ČESKÉ HISTORIOGRAFII"

Soňa Štrbářová

XI. INFORMACE

Přednášky Sdružení Historiků ČR (Historický klub 1872)
v Národním muzeu v Praze v lednu až květnu 2003

Informace o placení a o změně ve výši členských příspěvků
v roce 2003

Změna v adrese SH ČR

II. MATERIÁLY

Valné shromáždění Sdružení historiků ČR

(Národní muzeum v Praze, 5. září 2002)

Zápis o jednání valného shromáždění. Podklady k zápisu poskytl redakci Zpravodaje laskavě prof. Jaroslav Pánek.

1. Úvodní přednáška: Dr. Libor Jan, *Regionální historiografie na Moravě*. Libor Jan, odborný asistent Historického ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, zevrubně charakterizoval současné tendence a problémy regionálních a místních dějin na Moravě. Zvláště upozornil na paradoxní poměr mezi zásadní možností svobodně psát o dějinách, včetně dějin moderních, a zároveň se prosazující snahou některých představitelů místní moci změnit regionální historiografii v nástroj vlastních zájmů (při oslavném pojetí nejnovějšího vývoje), popřípadě potlačovat psaní o regionálních dějinách (se zdůvodněním, že archiváři a muzejníci v regionech se mají věnovat práci pro zaměstnavatele, nikoli vědecky bádát). Referent, který doprovázel svou přednášku zdařilými i odstrašujícími ukázkami regionálně historických publikací, vzbudil velký zájem posluchačů o tuto tematiku, což se odrazilo i v následné diskusi (text přednášky je otištěn v tomto čísle Zpravodaje HK).

2. Zahájení valného shromáždění, jemuž předsedal prof. Jiří Pešek.

3. Uctění památky členů SH ČR a dalších českých historiků, kteří zemřeli v období od počátku září 2001, tj. od minulého valného shromáždění SH ČR.

4. Volba návrhové komise: T. Knoz, J. Kvirenc, M. Neudorfllová, M. Polívka.

5. Volba volební komise: F. Hoffmann, J. Kořalka, M. Pánková, Z. Pousta.

6. Zpráva o činnosti výboru SH ČR za uplynulý rok a ohlédnutí za obdobím 1996-2002; přednesl ji odstupující předseda SH ČR prof. Jaroslav Pánek (text je zveřejněn v tomto čísle Zpravodaje HK).

7. Zpráva o hospodaření výboru SH ČR za uplynulý rok; přednesl dr. Stanislav Petr.

8. Zpráva revizní komise; přednesla dr. Eva Šmilauerová.

9. Návrh na zvýšení členského příspěvku se zřetelem ke zvyklostem členských organizací Rady vědeckých společností ČR a k objektivně dané finanční náročnosti působení SH ČR (rostoucí náklady na poštovné, na výrobu Zpravodaje HK atd.). Po diskusi byl drtivou většinou (proti dvěma záporným hlasům) **schválen návrh na novou výši členských příspěvků: členové SH ČR, kteří jsou zaměstnaní, 200 Kč; členové SH ČR, kteří jsou v důchodu, 100 Kč; členové SH ČR, kteří jsou studenti, 60 Kč.**

10. Informace o podpoře historických a archeologických institucí, které byly v srpnu 2002 postiženy katastrofálními záplavami. Kromě pomoci formou záchranných prací a sbírek, organizovaných nepostiženými vědeckými a vysokoškolskými institucemi, vzešel z výboru SH ČR

podnět k obnově zničených odborných knihoven. V tomto smyslu se obrátil J. Pešek na Německý spolek historiků se žádostí o věnování multiplikátů jejich publikací ve prospěch postižených knihoven.

11. Diskuse ke zprávám. V ní bylo mj. vyjádřeno poděkování odstupujícímu výboru za konsolidaci činnosti SH ČR - Historického klubu a za rozvinutí vyvážené spolupráce s historiky v regionech (Z. Pousta). Ze strany výboru se valnému shromáždění dostalo ujištění, že SH ČR se distancuje od jakýchkoli škodlivých projevů pragocentrismu v historické obci ve prospěch celostátního působení SH ČR (J. Pešek).

12. Představení kandidátů na členy a náhradníky nového výboru a na členy revizní komise.

13. Udělení Ceny Josefa Pekaře. Vzhledem k tomu, že tato cena pro mladé vědce je udělována poprvé, zdůvodnil J. Pánek její založení a vztah k již dříve zřízené Ceně Josefa Šusty, udělované začínajícím historikům za vynikající studentské práce. Tři monografie, které byly přihlášeny do soutěže, představil J. Pešek; ten jako předseda poroty rovněž vyhlásil vítěznou práci, kterou se stala kniha Marie Koldinské *Každodennost renesančního aristokrata* (Praha 2001). Cenu Josefa Pekaře (diplom a finanční odměna 10 000 Kč) společně předali předsedové Pekařovy společnosti Českého ráje (K. Bílek) a Sdružení historiků ČR (J. Pánek).

14. Poděkování laureátky Ceny Josefa Pekaře dr. Marie Koldinské. M. Koldinská spojila své poděkování s vyjádřením názoru na současné postavení mladých historiků ve vztahu k vědeckým a vysokoškolským institucím.

15. Vystoupení představitelů a zástupců poboček a kolektivních členů SH ČR i dalších účastníků valného shromáždění. Předmětem jednotlivých vystoupení byla tato témata: příprava k založení nové pobočky SH ČR v Olomouci (J. Lach), činnost studentského odboru pobočky SH ČR v Hradci Králové (T. Radoň), činnost Asociace učitelů dějepisu a spolupráce se SH ČR v zájmu zkvalitnění školního dějepisu (H. Mandelová), činnost Unie Comenius (M. Pánková), vydávání Zpravodaje HK (J. Kocian), poslání sborníku *Diskuse o vysokoškolské výuce historie* (J. Pánek), obavy z omezování svobody slova při práci archivářů (A. Slavíček) a obdobné snahy o omezování přístupu k citlivým pramenům soudobých dějin v Německu (J. Pešek).

16. Vyhlášení výsledků voleb členů a náhradníků výboru a členů revizní komise. Valné shromáždění SH ČR zvolilo své nové orgány v tomto složení:

členové výboru: *Karol Bílek, Josef Hrdlička, Michaela Hrubá, Tomáš Knoz, Jiří Kocian, Jiří Pešek, Miloslav Polívka, Stanislav Petr, Marie Ryantová, Eduard Šimek, Petr Vorel;*

náhradníci výboru: *Jaroslav Douša, Jiří Hoppe, Miloslava Melanová, Eva Procházková, Jiří Slavík;*

revizní komise: *Marta Hradilová, Věra Němečková, Eva Šmilauerová.*

17. Hlasování o návrhu usnesení, který předložila návrhová komise.

Regionální historiografie na Moravě

Text přednesený na valném shromáždění SH ČR v Národním muzeu v Praze dne 5. září 2002.

Když jsem před několika roky procházel konkursem na své nynější místo na Filozofické fakultě Masarykovy univerzity, uvedl jsem mezi svými odbornými zájmy na pátém místě také regionální dějiny Brněnska, resp. celé jižní Moravy. Jeden z přítomných profesorů se o tomto směru bádání vyjádřil se značným despektem, zatímco druhý jej rozhořčeně obhajoval. Tento dvojí, diametrálně odlišný přístup k regionálním dějinám prochází podle mého mínění naší historickou obcí, přičemž pohledy zpátra nalezneme spíše u kolegů ze špičkových pracovišť. Úvodní otázka tedy může znít: Má vůbec regionální dějepisectví smysl?

Nyní však přesněji vymežeme samotné téma našeho uvažování a ptejme se, co se dnes chápe pod regionálními dějinami. Doslovně vzato by mělo jít o dějiny jednotlivých regionů. Ne, že by se práce takto zaměřené neobjevovaly, region je však struktura příliš vágní, která nemá přesné obrysy a její podoba se s průběhem doby mění. Region může být závislý na geografických, administrativně-politických, ekonomických i etnografických okolnostech a tudíž je prvkem nestejnorodým. Historické bádání v regionech se proto zaměřilo na podstatně hmatatelnější strukturu, která může nabídnout stabilnější charakteristiku, totiž na obec, resp. město. Jde tedy vlastně o dějiny lokalit v určitých regionech, dejme tomu dějiny lokální, které na Moravě, a o té je nyní skutečně řeč, prožívají jistý, nerozpakují se říci, boom. Pod označením „regionální dějiny,“ či „historická regionalistika,“ se potom rozumějí především takto koncipované dějiny, přísně vzato vlastně dějiny lokální. Některé vynikající příklady nás však nenechávají na pochybách, že i historická práce označená jako dějiny města s blízkým okolím nemusí uvíznout v osidlech omezené lokálnosti či úzkého regionalismu a může se stát závažným příspěvkem v chápání důležitých historických jevů ve vývoji společnosti; mám zde na mysli pochopitelně Dobiášovy *Dějiny Pelhřimova*.

Ve sborníku *Západní Morava* byla před nedávnem zahájena diskuse – pokračuje nyní na stránkách posledního čísla Časopisu Matice moravské – jak se mají psát regionální dějiny a kdo je má psát. Uvedme nyní, v jakých modifikacích se takové publikace vyskytují. Nejdokonalejší podobou je nesporně monografické vylíčení dějin místa od nejstarších dob do současnosti, které bývá obvykle doplněno kapitolou o přírodním rázu lokality a jejího okolí, kapitolou o archeologických nálezech z katastru, kapitolami o etnografii a folklórní tvorbě a životě lidu vůbec, nezřídka pak také samostatnými kapitolami o dějinách školy a kostela, resp. farnosti. Tento typ reprezentují např. publikace *Velké Bílovice. Dějiny jihomoravské obce* či *Kunovice v proměnách času* z roku 1996, *Čejkovice 1248-1998* z roku 1998 či *Mutěnice. Dějiny vinařské obce* z roku 2002. Na práci se obvykle podílejí větší autorské kolektivy dosahující někdy desítky i více osob, vesměs jde o odborníky specializující se na dané časové úseky a dotýčnou problematiku. Podaří-li se sestavit kolektiv z pečlivých profesionálních badatelů, kteří navíc mají dar slova, může být výsledným produktem skutečně hodnotná práce, která přináší nejednou mnohá nova, jež jednotliví autoři odhalí při zevrubném archivním výzkumu. Takoví autoři dokáží využívat samozřejmě i svých širších znalostí a včlenit tak běh života obce do souvislostí regionálních i celozemských. Nemusí ovšem jít jen o objemné publikace, autorský kolektiv se může se zdarem podělit o práci na publikaci v účelné zkratce, jak snad dokazují brožury o lokalitách z Brněnska, např. *Troubsko 1237-1987*, *Drásov 1238-1988* či *Moutnice. 700 let od první zmínky* z roku 1998.

Podobně se může pokusit o postizení kompletního dějinného vývoje lokality i jedinec. Jde-li o zkušeného a schopného historika, pak může být výsledkem opět velice kvalitní publikace; příkladem zde poslouží práce Rudolfa Hurta, moravského historika a archiváře doposud ne zcela doceněného (Hurt je mj. autorem jediné kvalitní monografie o moravském klášteře – *Dějiny cisterciáckého kláštera na Velehradě*). Svě kvality Rudolf Hurt představil v *Dějínách města Vracova* (1969), svého rodného města, kde pouze kapitolu o kroji doplnil Jaroslav Orel, a knize *Šardice. 700 let obce*, kde je sice uveden jako spoluautor Otakar Mika, který však pouze upravoval rukopis již zemřelého autora. Novější příklady zpracování jediným autorem poskytují publikace *Měnín v minulosti a dnes* z roku 2000 Hany Kalábové nebo úspornější *Čermákovice 1270-2000* ze stejného roku.

V posledních letech se objevují čím dál více také publikace, jež jsou koncipovány jako sborníky (např. *Podivín. Vlastivědný sborník jihomoravského města*, red. E. Kordiovský, 1997 či *Strážnice. Kapitoly z dějin města*, red. J. Pajer, 2002). V některých případech jde dokonce o místa, která již disponují starším monografickým zpracováním svých dějin (příkladem je zde Břeclav). Sborníkové zpracování představuje cestu „menšího odporu“, osloví se pouze autoři, kteří se danou problematikou již zabývali nebo zabývají, resp. jsou ochotni přispět kratším příspěvkem vycházejícím z jejich vlastního odborného zájmu. Pak se sice příspěvky seřadí chronologicky, ne vždy však pokrývají kompletně dějiny lokality, pojednání o některých důležitých událostech může chybět, zatímco jiné příspěvky se mohou částečně překrývat. Tento přístup lze skutečně doporučit spíše těm lokalitám, které již mají vydanou solidní monografii; pak takový sborník představuje žádoucí pendant. Sborníkovou formou lze také doplnit monografie, které vyšly v letech komunistického režimu a vzdálenější minulost (sentence o vykořisťování, feudálním útlaku apod.) či naopak dějiny nejnovější (např. sociální problematika první republiky, protinacistický a protikomunistický odboj) byly hrubě zkresleny.

Konečně třetí druh přístupu lze označit heslem „co dům dá,“. Stačí obstarat nejrůznější příspěvky od místních obyvatel – kronikáře, faráře, amatérských vlastivědných pracovníků, místních studentů filozofických či pedagogických fakult, představitelů zájmových organizací, a ty pak sestavit v publikaci, jíž se obvykle říká „almanach,“. Tvorba takové knihy bývá víceméně náhodná a vědecká hodnota mizivá, i když někdy se i mezi takto shromážděnými příspěvky objeví kvalitnější dílko nadaného vlastivědce-amatéra či některého z historiků, který byl osloven s mylnou informací, že výsledný produkt bude přece jen mít slušnější podobu. V takových publikacích se nezdědky vyskytují celé pasáže opsané ze starších prací, obvykle svazků *Vlastivědy moravské*, nebo příležitostných tisků, jejichž autoři bývali venkovští učitelé či faráři a které měli na svoji dobu docela slušnou úroveň, dnes však působí již archaicky. Nezdědky jsou ovšem popisovány i spisky, které ani ve své době neměly valnou hodnotu a vyznačovaly se silnými rysy pavědeckosti. Jde např. o práce „mapující,“ pobyt obou Byzantinců, sv. Cyrila a Metoděje, přičemž jednu z typických pasáží nedávno užitou v publikaci o *Sehradících* uvádějí Zdeněk Pokluda a David Valůšek ve svém příspěvku v ČMM. Pro ilustraci si ji uveďme: „Odtud (tj. ze Želechovic) chodívali přes Hvozdnou a Fryšták až k Martinicům a všude, jen do Zlína již nešli. Zpět na Velehrad nechodili již přes Zlín, ale na Luhačovice. Všude, kudy chodili, jsou po nich u cest takové nízké kříže....,“. Zde není třeba dalšího komentáře.

Zadavateli dějin obcí bývají obce samotné reprezentované obvykle svými starosty. Pokud se starostové obrátí na některé z odborných pracovišť či společností sdružujících profesionály – připomeňme zde tradiční historická pracoviště brněnské a olomoucké univerzity (v případě Olomouce dokonce specializované pracoviště Kabinet regionálních dějin při katedře historie UP) či jejich novější protějšky v Opavě a Ostravě, dále *Vlastivědnou* společnost moravskou sídlící v Brně či některý z okresních archivů či muzeí, je z poloviny vyhráno a odborná kvalita je víceméně zajištěna. Často se však starostové obracejí na amatérské milovníky historie a vlastivědné pracovníky, kteří sice mívají jisté povědomí o dějinách vlastní obce a jejího nejbližšího okolí, jejich vědomosti však bývají zprostředkované, neovládají základy řemesla nemluvě o naprosté absenci reflexe moderních metodologických postupů a aktuálních paradigmat. Některé publikace pak dokonce vydávají sami majitelé malých venkovských vydavatelství a tiskárenských podniků. Je naprosto zřejmé, že odborná lektorace by dokázala zabránit vydání těch nejkřiklavějších paskvilů, zatímco u prací jen s dílčími nedostatky by bylo zřejmě možné alespoň iniciovat jejich odstranění a tím napomoci jistému zkvalitnění publikace. Po pravdě řečeno však o takovou lektoraci zájem není, snad až příliš připomíná cenzorské zásahy doby před rokem 1989, a mnozí starostové a radní se navíc považují za krále svého teritoria, kde je rozhodující jen jejich úsudek a rady odjinud jsou zbytečné. Na tento stav pak historikové oprávněně žehrají, nejvíce snad jsou slyšet nářky od pracovníků okresních archivů a muzejí. (Na tomto místě bych snad měl připomenout, že někteří ředitelé muzejí a archivů v poslední době zakazují svým zaměstnancům podílet se na podobných pracích a namnoze na odborné činnosti vůbec. Upozornění na tuto nedobrou situaci by mělo zaznít i na tomto historickém fóru.) Obce často také preferují formální stránku publikace, tj. velký formát, křídový papír a četné barevné ilustrace, zatímco textová stránka pro ně není tak důležitá. To je samozřejmě dáno tím, že mnozí starostové a celá zastupitelstva si tímto způsobem budují pomníky; tak ovšem dochází často k přílišnému spěchu, který se negativně zobrazuje na výsledku práce (na druhé straně ovšem víme, že bez pevných termínů

by vzniklo jen máloco). Snaha o zlepšení úrovně místních publikací se naposledy projevila ve druhém čísle Vlastivědného věstníku moravského, kde navrhl David Papajík možnost odborné garance členy Kabinetu regionálních dějin v Olomouci. Zde je však nutné upozornit, že takový projekt měl být koordinován s dalšími pracovišti, neboť faktický vliv tohoto kabinetu je na jižní a části západní a východní Moravy nulový. Zde by měla do hry naopak vstoupit pracoviště brněnská, zlínská a jihlavská a v tomto směru měla být uvedená iniciativa také orientována.

Zvláštní otázku představuje další využití takových lokálních a regionálních dějin. Připomeňme, že v publikacích bývají velmi často rekonstruovány majetkové osudy lokality, jež mohou mít nemalý význam i pro okolí, zvláště jde-li o dřívější centrum velkostatku či dokonce rozsáhlého dominia. Nezanedbatelnou složku představuje obvykle také výzkum poddanských poměrů a vůbec selského hospodaření. Pomocí analýzy stavu v 16. a 17. století lze nezdědkat dojít k retrospektivnímu objasnění chodu hospodářského ústrojí lokality v předchozích staletích, často i ve 13. století, v době kolonizace či emfyteutizace místa. Zpracování dějin v 19. století pomáhá objasňovat národní probouzení ve vesnickém prostředí, vliv školy na kulturní pozvedávání lokality i rozmach spolkového života. Naopak zevrubné vylíčení událostí druhé poloviny 20. století s pomocí výpovědí již ztrácejících se pamětníků může vytvořit solidní základ pro pozdější komplexnější zkoumání násilné kolektivizace, proskripční nekonformních jedinců či postihu projevů náboženství a víry. Ve skutečnosti však autoři zabývající se nastíněnými problémovými okruhy v širších souvislostech využívají místních publikací jen sporadicky. Jistou roli zde může hrát určitá nechuť procházet „literaturu nižšího řádu,“ či obecná nechuť procházet vůbec příliš literatury. Další příčiny lze hledat v menší dostupnosti této produkce – představitelé obcí obvykle nepošílají povinné výtisky do vědeckých knihoven a publikace se někdy nedostanou ani do institucí okresní úrovně – a pak samozřejmě jde také o nedostatečnou systematickou evidenci této produkce a poté i o její rozdílnou kvalitu.

Na Moravě lze běžně pracovat s vlastivědnými bibliografiemi jednotlivých okresů, mnohé ze svazků však vyšly před řadou let a novější práce nezachycují. Proto se pociťuje zřetelná absence pomůcky, která by nejen systematicky mapovala historickou produkci o jednotlivých lokalitách, ale dokázala také tyto práce charakterizovat a zhodnotit z hlediska dalšího využití. Je zřejmé, že takovou práci by z hlediska soupisového zvládl připravit nadaný student, stěží by však dokázal přinést vlastní hodnocení; této složky by se museli ujmout nejspíše zkušenější pracovníci s dostatkem kritického myšlení na úrovni nyní zanikajících okresů. Zvláštní kapitoly představují recenze, jež lze nalézt v různých časopisech a sbornících. Jen v již uvedeném posledním čísle Vlastivědného věstníku jsou recenze či spíše anotace na práce *Kronika Malhostovice Nuzířov* (260 stran), *Březsko* (90 stran), *Horka nad Moravou* (92 stran), *Ledce 1351-2001* (91 stran), *Paměti obce Slatinice* (118 stran), *Historie a současnost obce Ondřejova* (50 stran), *Štěpánov 2001* (130 stran) a *Vratěnín 1251-2001* (69 stran). Jde tedy o rozsahem spíše menší publikace, jejich autoři však byli ve většině případů profesionálové. Referenti přistupují spíše popisně a více chválí, s kritikou přichází již zmiňovaný David Papajík v případě práce Ireny Šindlářové o Ondřejově, kde nechává autorka ustoupit staré Germány do horských poloh Jeseníků, aby se mohli později spojit s německými kolonisty, a výhrady uvádí také ke koncepčnímu řešení některých kapitol Horky u Olomouce zkušeného tria Josef Bartoš, Karel Müller a Stanislava Kovářová. Často neutrální tón některých recenzentů známý z časopisecké a sborníkové produkce bývá, pomineme-li osobní vazby, obvykle veden snahou neodradit laické vlastivědné pracovníky od jejich zdánlivě užitečného koníčka. Sami vlastivědci si pak nezdědkat stěžují na profesionální historiky, že je příliš srážejí a mistrují, zatímco bez pozitivního ohlasu ponechávají jejich „posvátnou vášeň, zaujetí a lásku k rodnému kraji,“.

Osobně nejsem skeptický ve věci dalšího využití regionální historické literatury, samozřejmě jen té kvalitní. Publikace tohoto druhu mi několikrát pomohly v rychlé orientaci v širším regionu a při lepší dostupnosti by mohly pomoci ještě více. Některé regiony jsou pokryty neobvykle hustě dost kvalitními díly. Připomenu jen kraj mezi Břeclaví a Hodonínem, kde se na solidní úrovni vyskytují publikace Břeclav, Lanžhot, Tvrdonice, Kostice, Dolní Bojanovice, Velké Bílovice, Čejkovice, Mutěnice a Hodonín. Jinde však, v oblastech s menšími sídlí, např. na Vysočině, je pokrytí mnohem menší a převládají spíše svépomocná díla. K vydání se však někdy odhodlají i vsíky s 98 obyvateli, jak ukazuje příklad Čermákovice na Moravskokrumlovsku.

Přiznám, že s obcí, o níž historik píše, se obvykle v několikaletém průběhu práce dokáže dosti sblížit a krom ryze odborných hledisek začne sledovat i hlediska lidská, spočívající v přiblížení minulosti obyčejným, nestudovaným lidem, jejichž intelekt a ryzí moudrost bývá často obdivuhodná. Proto regionální literaturu nechci podceňovat a myslím, že má své místo v naší historiografii. Na závěr bychom mohli ostatně vyslovit již mnohokrát opakovaný názor, že není historiografie velké a malé, nýbrž jen dobré a špatné.

Libor Jan

Sdružení historiků České republiky na přelomu tisíciletí

(Ohlédnutí za lety 1996-2002)

Ohlédnutí za sedmdesáti osmi měsíci, kdy ve dvou po sobě následujících volebních obdobích vedl Sdružení historiků jenom nepatrně obměněný výbor, by se mohlo spokojit s konstatováním několika zřetelných výsledků.¹⁾ V období, které začalo volbou nového výboru 28. února 1986 a jež končí valným shromážděním 5. září 2002, se alespoň něco z původních záměrů skutečně podařilo naplnit.²⁾ Prvním z nich bylo samotné zachování profesní organizace českých historiků, což se na jaře 1996 jevilo jen jako velmi nejistá perspektiva. Druhým výsledkem se stalo přetvoření ctihodného Historického klubu s archaickou strukturou a terminologií na standardní celostátní organizaci *Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872)*, která získala stanovy odpovídající stanovám ostatních odborných organizací Rady vědeckých společností ČR.³⁾ Třetí základní výsledek spočívá v povýšení *Zpravodaje Historického klubu* z drobného nezáživného bulletinu, do něhož takřka nikdo nechtěl přispívat, v časopis s pevnou strukturou a zajištěným autorským zázemím.⁴⁾ Za čtvrté pozitivum lze označit nakladatelskou činnost, která se nespokojovala s vydáváním starších rukopisů, ale přistoupila ke zveřejňování takových prací, jež mají napomoci k rozvoji dosud neuspokojivé informovanosti a komunikace v oboru. Sdružení historiků ČR se podílelo na vydání *Lexikonu současných českých historiků*⁵⁾ a na pokračující přípravě obdobného bio-bibliografického lexikonu

¹⁾ Poslední týdny druhého funkčního období odstupujícího výboru SH ČR (srpen 2002) byly silně poznamenány katastrofálními záplavami v České republice, jejichž důsledky těžce dopadly také na historické památky, archivy, knihovny a na některé vědecké ústavy. Výbor SH ČR se v této době nescházel, avšak někteří jeho členové byli ve stálém kontaktu. Rozhodli se zapojit do prací na záchraně historických pramenů podle svých možností, a to s využitím infrastruktury ústavů, v nichž jednotliví členové výboru působí. Za zvláště důležité pokládali v dané situaci soustředit síly k záchraně obrovského dokumentárního bohatství, které zachycuje pravěké a dílem i středověké dějiny Čech (částečně také dalších zemí a lokalit střední Evropy) a jež je soustředěno ve fotoarchivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze. Ti členové stávajícího výboru a kandidáti do nového výboru SH ČR, kteří pobývali v době záplav v Praze, se organizačně i výkonně zapojili do záchrany desetitisíců skleněných a svitkových negativů, jež byly převezeny do Historického ústavu AV ČR a do Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR (J. Kocian, J. Pánek a M. Polívka spolu s mnoha jinými historiky). Další členové výboru SH ČR se zúčastnili záchranných prací ve svých institucích. Do budoucna stojí před novým výborem úkol využít meziinstitucionálních a případně i mezinárodních kontaktů k hledání přiměřených forem pomoci postiženým historickým institucím, mimo jiné též při doplňování jejich zničených nebo těžce poškozených knižních fondů.

²⁾ V jednotlivinách odkazují na své předchozí články o vývoji SH ČR - *Několik úvah o stavu a perspektivách Historického klubu*, *Zpravodaj Historického klubu* 7, 1996, č. 1, s. 1-3; *Mezi Historickým klubem a Sdružením historiků* (Referát pro valné shromáždění v Praze dne 22. dubna 1997), tamtéž 8, 1997, č. 2, s. 1-7; *Sdružení historiků České republiky na sklonku tisíciletí* (Bilance činnosti za léta 1996-1999 pro valné shromáždění SH ČR, Hradec Králové 10. září 1999), tamtéž 10, 1999, č. 2, s. 28-32; *Sdružení historiků České republiky na prahu 21. století* (Bilance činnosti za léta 1999-2001), tamtéž 12, 2001, č. 2, s. 33-37; dále Jiří KOCIAN - Jaroslav PÁNEK, *Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) za rok 2000*, tamtéž 12, 2001, č. 1, s. 83-87; Jiří KOCIAN - Jaroslav PÁNEK, *Zpráva o činnosti Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872) za rok 2001*, tamtéž 12, 2001, č. 2, s. 83-87.

³⁾ *Stanovy Sdružení historiků České republiky (Historický klub 1872)*, *Zpravodaj Historického klubu* 9, 1998, č. 1, s. 2-11; ze statutárních důvodů jsou stanovy podepsány předsedou, jejich tvůrcem je však místopředseda SH ČR Eduard Šimek.

⁴⁾ Tento vzestup za vedoucí redakce Jiřího Kociana dokládají ročníky *Zpravodaje Historického klubu* 7 (1996) až 13 (2002), zvláště pak v porovnání s předchozími šesti lety.

⁵⁾ Jaroslav PÁNEK - Petr VOREL (ed.), *Lexikon současných českých historiků*, Praha 1999.

současných zahraničních historiků bohemistického zaměření;⁶⁾ přichystalo rovněž k vydání *přehled historických institucí v České republice*⁷⁾ a dále publikace informující o některých stránkách zahraničních kontaktů českých dějepisců⁸⁾ a o problémech studia historie na vysokých školách.⁹⁾ Konečně za pátý zřetelný doklad činnosti Sdružení - a to nejen výboru, ale i jeho poboček (v tomto případě zejména pobočky královéhradecké) - lze označit uspořádání *VIII. sjezdu českých historiků* v září 1999 a poté vydání sjezdového protokolu.¹⁰⁾ Za šesté snad může být výboru SH ČR přičteno k dobru založení *Ceny Josefa Šusty* pro vysokoškolské studenty historie¹¹⁾ a (společně s Pekařovou společností Českého ráje) také *Ceny Josefa Pekaře* pro mladé vědecké pracovníky v oboru historiografie.¹²⁾

Upřímný dík za tato a další pozitiva (to jest za zde jednotlivě nezmiňovanou publikační, přednáškovou, exkurzní a jinou činnost) náleží historikům, kteří se na jaře 1996 či později nezalekli výsměchu, ale ve svém volném čase dobrovolně, vytrvale a bezplatně vykonávali práci, do níž se nikomu jinému nechtělo. Dovoluji si zmínit Eduarda Šimka, bez něhož by nebylo zejména nových stanov, přednáškové činnosti a přejného zázemí v pražském Národním muzeu; Jiřího Kociana, který s neuvěřitelnou obětavostí zastával úkoly tajemníka Sdružení a jako vedoucí redaktor povznesl *Zpravodaj Historického klubu* na jeho dnešní úroveň; Marii Ryantovou, jež se ve druhém období ujala vedení výborových zápisů a postarala se o předání knihovny Historického klubu z těžko dostupného tereziánského depozitáře Národního muzea do nových prostor Archivu hlavního města Prahy, kde by do budoucna měla být zajištěna i proti případným živelným pohromám; Stanislava Petra, kterému se podařilo udržet financování našeho Sdružení na žádoucí úrovni i za velmi omezeného přísunu prostředků a za vytrvalé nekázně značné části členstva při placení příspěvků; Jiřího Peška, programového tvůrce královéhradeckého sjezdu, a Petra Vorla, kteří se zasloužili o redakční přípravu podstatné části knižních publikací Sdružení; Tomáše Knoze, který zprostředkoval styk s partnerskou Maticí moravskou a navíc se postaral o zřízení webové stránky Sdružení historiků ČR při Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně; Jana Kvirence a Helenu Mandelovou, jejichž zásluhou byl výbor SH ČR ve stálém kontaktu s Asociací učitelů dějepisu a věnoval potřebnou pozornost výuce dějepisu na základních a středních školách; Karola Bílka, Martina Čapského, Josefa Hrdličku a Olgu Mertlíkovou, kteří zajišťovali sepětí s mimopražskými pobočkami a přidruženými organizacemi; a konečně, nikoli však na posledním místě, Ivana Hlaváčka, který jako moudrý doyen a v posledních třech letech hostitel výboru mnohostranně prospíval celému Sdružení svým rozhledem a dobrými radami.

Především na hlavu odstupujícího předsedy samozřejmě padají neúspěchy, včetně toho, co lze - při pohledu řekněme z druhé strany - označit za nezdar Sdružení historiků ČR. Polemické hlasy se ostatně v tisku či v kuolárech za uplynulých šest let ozvaly na adresu většiny výše naznačených bodů. Shrňme tedy alespoň některé kritické výtky. Sdružení historiků ČR sice přežilo svou existenční krizi, ale nedostalo se zdaleka na takovou úroveň jako obdobné organizace v sousedních zemích, zejména *Polskie Towarzystwo Historyczne* či *Verband der Historiker und Historikerinnen Deutschlands*. Sdružení se sice podařilo po organizační stránce zmodernizovat, nikoli však rozvinout síť poboček ve všech univerzitních centrech, tím méně pak získat pro aktivní spolupráci většinu historiků, kteří působí v tomto státě. *Zpravodaj Historického klubu* se sice stal respektovaným časopisem, ale ne každému vyhovuje jeho obsah, zejména pokud jde o připravenost autorů a redakce vyjadřovat se polemicky k mediálnímu projevu zájmu o historiografii. Totéž lze říci o vydavatelské činnosti Sdružení, které si v rozporu s míněním značné části sdělovacích prostředků osobuje právo tímto způsobem oslovovat i

⁶⁾ *Scholars of Bohemian, Czech and Czechoslovak History Studies*; vzhledem k rozsahu této práce, vyžadující infrastrukturní zázemí, převzal tento úkol Historický ústav AV ČR v Praze.

⁷⁾ Marie RYANTOVÁ (ed.), *Historické instituce v České republice*, Praha 2002 (v rukopise).

⁸⁾ Jiří PEŠEK (ed.), *Historikové na cestách* (Cyklus sedmipřednáškový), Praha-Pardubice 1997.

⁹⁾ Dominik HRODEK (ed.), *Diskuse o vysokoškolské výuce historie. K problémům historických ústavů Filozofické fakulty Univerzity Karlovy (duben 2001 - únor 2002)*, Praha 2002 (Příloha ke *Zpravodaji Historického klubu* 1/2002).

¹⁰⁾ Jiří PEŠEK (ed.), *VIII. sjezd českých historiků (Hradec Králové 10.-12. září 1999)*, Praha 2000.

¹¹⁾ Blíže Jaroslav PÁNEK, *Cena Josefa Šusty (Slovo k jejímu prvnímu udělení)*, *Zpravodaj Historického klubu* 11, 2000, č. 2, s. 25-29.

¹²⁾ Karol BÍLEK - Jaroslav PÁNEK, *Vyhlášení soutěže o Cenu Josefa Pekaře*, *Zpravodaj Historického klubu* 12, 2001, č. 2, s. 62-64; reedice: *Český časopis historický* 100, 2002, s. 225-226.

širší kulturní veřejnost. Předmětem tvrdé mediální kritiky se ostatně stal i VIII. sjezd českých historiků, zejména proto, že část jeho jednání nesouzněla s tehdy převládajícím názorem na vztah historiografie a veřejnosti. Ve všech těchto směrech je ovšem kritika možná, a pokud je vedena alespoň trochu kultivovaným způsobem, může se stát i žádoucím podnětem ke zlepšení práce Sdružení historiků ČR v příštích letech.

Ovšem právě polemiky, jež se rozvinuly v letech 1999-2002 a do nichž Sdružení historiků ČR aktivně vstoupilo, si zaslouží alespoň malou zmínku. Řada kontroverzních témat,¹³⁾ jež v tomto období vyvolávala vzrušení diskutujících, byla mnohokrát probírána a také o samotné diskusi bylo již leccos napsáno.¹⁴⁾ Nemělo by proto smysl všechny sporné body znovu připomínat. Postačí uvést dvě z nich, jimž věnoval výbor Sdružení historiků ČR a Zpravodaj Historického klubu jistou pozornost. Jednak je to otázka skutečného či údajného zamlčování vlastní minulosti historiků z doby totality, jednak problém ovlivňování či kultivace historického vědomí.

Podezření ze snahy zamlčet vlastní minulost, popřípadě jednostranným důrazem na činnost po roce 1989 zamlžit svá lidská a odborná selhání, může být zvláště u historika vážným problémem. Takové tvrzení se vždy dotýká profesionální cti i lidské důstojnosti jednotlivců a bezpochyby na ně může každý jednatel reagovat jen sám za sebe, nikoli ve jménu celé generace či profesní skupiny. Obvinění tohoto druhu, jež vyšlo v obecné rovině od několika mladších kolegů, je výzvou, kterou zřejmě lze přeslechnout, ale osobně bych takový postup nepokládal za šťastný. Historik má i jinou možnost: může zapomenout na nadměrný ostych a předložit veřejnosti účet ze své činnosti za celou dobu vlastního vystupování v oboru, a to zejména dvojím způsobem - jednak zveřejněním své bibliografie, jednak otevřeným vyznáním o vlastním životě. Zatímco prvé z možných řešení se naplňuje různými způsoby (vydáním individuálních bibliografií, uvedením hlavních vědeckých výsledků v biografických lexikonech apod.), na to druhé mají nesporný nárok především pamětníci z nejstarší generace; ostatně v nedávné době někteří z nich k takovému postupu skutečně přikročili.¹⁵⁾ Alespoň fragmenty ze života mohou však předložit i historici mladší, patřící dnes k rychle stárnoucí střední generaci, a to formou rozhovoru, zveřejněním epistolárních, vzpomínkových či jiných textů.¹⁶⁾ Jestliže to učiní, rozhodně by si neměli dělat iluze, že jejich subjektivní vyjádření (a jiné ani být nemůže!) bude přijato bez kritiky a zpochybňování. Nicméně je to ze strany dotazovaných (či osočovaných) jasná odpověď na položenou otázku. Avšak také ti, kdo trvají na svém tvrzení o snaze starších historiků zamlčet minulost, by se mohli nad problémem zamyslet. Pro ně tím totiž vzniká otázka, zda je účelné nadále v úvahách o historických paušalizovat podle jednoduchých třídicích kritérií, vidět v celých skupinách starších kolegů jen masu lidí bez individuálních osudů a dopouštět se poněkud nečasového politického známkování, či zda by při výzkumu historiografie posledních desetiletí nebylo přiměřenější zvolit vědecky únosné a mimo mediální sféru obhajitelné postupy.

Druhým vděčným tématem diskusí se stal problém kultivace historického vědomí a vztah profesionální historiografie k medializovanému heterostereotypu českých dějin. Když se toto téma objevilo v roce 1999 v souvislosti s královéhradeckým sjezdem ve statích nebo referátech ojedinelých

¹³⁾ Některá z těchto témat vnesli do obecné rozpravy mladší historici (srov. Martin NODL, *Krise české historiografie aneb minulost, která chce být zapomenuta*, in: J. PEŠEK (ed.), VIII. sjezd českých historiků, s. 99-106; Jan DOBEŠ - Pavel ZEMAN, *Skutečné a domnělé problémy české historiografie*, tamtéž, s. 107-110) a bez ohledu na to, zda s nimi v jednotlivinách souhlasíme či nikoli, je třeba jim přiznat zásluhu o rozvinutí diskuse.

¹⁴⁾ Srov. stati ve sborníku: Jiří KOCIAN (ed.), *Historické diskusní forum*, Praha 2000, s. 7-32; František SVÁTEK, *Pokus o bilanci průběhu a výsledků "sporu historiků" v České republice na přelomu tisíciletí*, *Soudobé dějiny* 8, 2001, č. 1, s. 78-94.

¹⁵⁾ Kromě posmrtně vydaných pamětí srov. zejména Jaroslav MEZNÍK, *Osud českého historika v 2. polovině 20. století*, *Zpravodaj Historického klubu* 12, 2001, č. 2, s. 18-24; František KAVKA, *Ohlédnutí za padesáti lety ve službě českému dějepiscectví*, Praha 2002.

¹⁶⁾ Je pochopitelné, že do odhalování zákrutů vlastního života se mnoho historiků v předpenzijním věku nežene. Lze však předpokládat, že počet ego-dokumentů z pera příslušníků dnešní střední generace bude časem přibývat. Sám jsem se o zachycení starší minulosti před rokem 1989 pokusil ve třech textech: *Pět let benešovským archivářem (Vzpomínky na život v okresním archivu 1970-1975)*, in: Eva Procházková (ed.), *Archiv a region, Benešov 2000*, s. 88-128; přetisk: *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 39, 1999 (vyšlo 2002), s. 171-209; *O Čechách a Němcích v dějinách a přítomnosti (Rozhovor na mostě)*, *Zpravodaj Historického klubu* 13, 2002, č. 1, s. 7-20; *Americko-český rozhovor o historiografii a životě historiků* (Stanley a Zdenka Wintersovi se ptají Jaroslava Pánka), tamtéž, s. 25-45.

historiků nebo právníků, bylo to ze strany aktivních diskutantů většinou odmítáno jako téma nepatřičné a zavádějící. O tři roky později hájí toto odmítavé stanovisko ani ne tak historici, jako spíše jen tvrdé jádro novinářů, kteří se už ani příliš nesnaží zastírat svou heterostereotypní orientaci.

Sotva se najde odborník, který by si tuto proměnu vysvětloval náhlým prozřením a názorovým sjednocením historické obce. Spíše jde o to, že historici spolu s celou českou společností získali v uplynulých několika letech nové zkušenosti s instrumentalizací dějin, s vlivem této instrumentalizace na zhoršování mezinárodních vztahů a také s mírou skutečné, nikoli jen formálně deklarované nezávislosti sdělovacích prostředků. Pravděpodobně tato dějinná zkušenost umožnila lépe pochopit, že nebezpečí (a to ani pro společnost, ani pro vědu) nespočívá v tom, když historik upozorní na téma, nýbrž v tom, když je nedostatečně reflektované téma zneužito proti porozumění mezi lidmi a národy. Jinak řečeno, že zlem není tematizace dějinného či historiografického problému a zaujetí stanoviska, nýbrž překrývání podstaty problému módní ideologizovanou frazeologií a snahou zabránit některým historikům, aby vyslovovali jiné názory než ty, které konvenují aktuálně převládající části sdělovacích prostředků.

Od roku 1999 probíhaly ve výboru Sdružení historiků ČR živé diskuse o této problematice, jež ani v náznaku nepřipomínaly vztahy vzájemné "klientské" závislosti mezi členy výboru. Výbor Sdružení proto nezůstal nepřipraven v době, kdy se situace vyhroutil, a počátkem dubna 2002 mohl souhlasně přijmout stanovisko *Historikové proti znásilňování dějin*.¹⁷⁾ Nepokoušel se nikomu vnucovat jakýkoli autoritativní názor, nýbrž jenom nabízel některá vědecky prověřená fakta a podněty pro věcně strukturovanou diskusi. Živý ohlas čtenářů z nejrůznějších sociálních prostředí a zájem ze zahraničí na jedné straně, a zlobné, až vulgárně nenávislné polemické odezvy na straně druhé byly důkazem, že toto stanovisko nebylo zbytečné. Zanedlouho bylo stanovisko Sdružení historiků ČR překryto daleko rozsáhlejšími publikacemi, na něž výbor SH ČR neměl přímý vliv, ale jež byly uvedenému stanovisku názorově blízké;¹⁸⁾ nikoli náhodou se potom zloba téže názorově vyhraněné skupiny žurnalistů soustředila na autory obsáhlejších publikací z května a června 2002. Zda bylo vydání stanoviska *Historikové proti znásilňování dějin* dílčím příspěvkem ke kultivaci českého historického vědomí, budou moci posoudit mladší kolegové s náležitým časovým odstupem. Stejně tak se jistě vrátí k otázce, co má dělat profesionální historik ve chvíli, kdy se historie bez jeho přičinění stává bojovým nástrojem - zda má na základě získaných vědeckých poznatků vyslovit nahlas svůj názor, či zda má jen mlčky přihlížet. Výbor Sdružení historiků ČR se rozhodl nemlčet.

Období mezi únorem 1996 a počátkem září 2002 je již minulostí. S minulostí splynuly také polemické vášně, které je provázely, i když v některých případech možná zanechaly trvalejší stopy v mezilidských vztazích. I to však patří k profesi historika. K osudu Sdružení historiků ČR a zvláště jeho výboru v uplynulých letech patřily také útoky a osočování, zejména ze strany těch sdělovacích prostředků, jimž byla činnost Sdružení trnem v oku. Členové výboru to snášeli s nadhledem, někdy i s humorem, a hlavně s ochotou nedat se. S týmem lidí, jejichž akademická, archivní, gymnaziální, muzejní či vysokoškolská působiště leží v prostoru mezi Českými Budějovicemi a Opavou, se opravdu skvěle spolupracovalo. Především jim vzdávám dík a uznání za nezištnou a často nevděčnou práci a přeji jim neztenčený elán do dalších let.

Jaroslav Pánek

¹⁷⁾ *Historikové proti znásilňování dějin. Stanovisko Sdružení historiků České republiky* (autoři Jaroslav PÁNEK a Jiří PEŠEK). Uspořádal Jiří KOCIAN, Praha 2002 (Příloha ke Zpravodaji Historického klubu 2/2001).

¹⁸⁾ Zdeněk BENEŠ - Jan KUKLÍK ml. - Václav KURAL - Jiří PEŠEK, *Téma: Odsun – Vertreibung. Transfer Němců z Československa 1945-1947*, Praha 2002; Zdeněk BENEŠ – Drahomír JANČÍK - Jan KUKLÍK ml. - Eduard KUBŮ - Václav KURAL - Robert KVAČEK - Václav PAVLÍČEK - Jiří PEŠEK - René PETRÁŠ - Zdeněk RADVANOVSKÝ - Radovan SUCHÁNEK, *Rozumět dějinám. Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948*, Praha 2002.

Vyhlášení vítězné práce soutěže o Cenu Josefa Pekaře

Posudek soutěžních prací

Výboru SH ČR, resp. jím ustavené hodnotící komisi, byly předloženy celkem tři do soutěže přihlášené původní monografie. Všechny tři splňují formální předpoklady zařazení do soutěže, všechny také mají kvalitu, která dovoluje o nich jednat s největší vážností.

Kniha Barbory Křivohlavové, *Geografický horizont prostého člověka v Čechách v letech 1740-1830*, původně diplomní práce obhájená pod vedení prof. dr. E. Maura na FF UK, přináší systematický rozbor třinácti „lidových pamětí“, tj. kronikářských děl z měst a vesnic dvou oblastí středních a východních (v jediném případě západních) Čech. Z předložené trojice knih je práce B. Křivohlavové podle našeho názoru nejvíce inovativní, a to jak co do způsobu tázání, tak do metod, resp. technik práce. Jejím problémem je naopak nejzřetelnější řemeslná nevyzrálost, jen dílčí znalost literatury širšího tématu, nedostatečné tázání po metodických předpokladech výzkumu, absence otázek po dostupném informačním zázemí kronikářů a zejména řada apriorních soudů (Jsou sledovaní kronikáři opravdu „prostí lidé,“? Lze na základě zkoumaného vzorku opravdu soudit, že informační horizont vesnických obyvatel byl širší než obyvatel měst? s. 230).

Kniha Marie Koldinské, *Každodennost renesančního aristokrata*, doktorská disertace, obhájená pod vedením prof. dr. J. Pánka na FF UK, je odborně i literárně nesrovnatelně profesionálnější. V devíti meritorních kapitolách shrnuje úctyhodné množství dílčích výzkumů, provedených autorkou v posledních pěti letech, a živě reaguje na současné mezinárodní trendy výzkumu každodennosti, rituálů či skupinových mentalit. Pevná, s jistotou udržovaná vazba k jasně vymezenému pramennému materiálu přitom zabráňuje interpretačním „úletům“, tak běžným u části jinak uctívané zahraniční literatury. Máme-li výhrady, pak „jen,“ k některým - o to však významnějším - formulacím: „Český šlechtic raného novověku se podřizoval jinému životnímu cyklu než lidé z ostatních společenských vrstev, vnímal prostor a čas jinak než jeho poddaní, trávil jiným způsobem chvíle volna a počínal si odlišně i v mnoha dalších ohledech,“ (s. 197). Komparace s jinými sociálními prostředními, ale také se životem (stavovsky formálně) nižší šlechty v knize chybí – podobné soudy jsou tedy apriorní a nepodložené. Tvrzení, že „každodennost aristokratů je nesouměřitelná s každodenností měšťanů,“ lze akceptovat s ohledem na kostýmní výbavu a mobiliář, nikoliv však s přihlédnutím k podstatnějším strukturálním momentům.

Kniha Milan Řepy, *Moravané nebo Češi? Vývoj českého národního vědomí na Moravě v 19. století*, je knižní verze autorovy doktorské disertace z roku 1999. Řepa je metodicky i koncepčně ze tří předložených prací asi „nejkonzervativnější,“ nebo „nejkonvenčnější,“ Chronologicky uspořádaný výklad národního sebevyhraňování od konce 18. století do konce 19. stol. je postaven na rozboru dobového tisku, publicistiky a pamětí. Autor však zvládl prostudovat i rozsáhlou teoretickou literaturu. Co naopak chybí, je zasazení tématu do poněkud širšího dějinného kontextu; autor nevnímá ani vlastní zemsky český a zejména pražský vývoj (i když se na Prahu jako určující identifikační centrum českých Moravanů odvolává), ani problematiku vídeňskou, o níž má poněkud apriorní, v českém prostředí tradičně sdílené představy. Vynechání školské a zejména univerzitní problematiky nebylo v kontextu jeho práce rozhodnutím právě šťastným. Zvládnutí velkého, nesporně aktuálního tématu ve stoleté perspektivě je však činem v každém případě hodným respektu.

Vyjádit se jednoznačně, která ze tří předložených prací je hodna Pekařovy ceny, není snadné. Všechny tři práce jsou badatelské činy hodné uznání a odborné diskuse. Míra jejich inovativnosti je přitom nepřímou úměrná důkladnosti zpracování. Komise ve složení: prof. dr. Ivan Hlaváček, dr. Jiří Kocian a prof. dr. Jiří Pešek se nakonec svým způsobem kompromisně rozhodla pro knihu Marie Koldinské jako pro práci v úhrnné perspektivě zahrnující jak badatelský a řemeslný aspekt, tak literární zpracování, nejvyspělejší a přitom rozhledem nejdotaženější.

IV. Z HISTORICKÉ OBCE

Historická obec na Liberecku

V Libereckém kraji, konstituovaném nově od roku 2001, doposud nepůsobí regionální sdružení Historického klubu s krajskou působností. Činnost historiků a center badatelské práce se zde však přesto čile rozvíjí. Svěbytně a mnohostranně pracují odborné instituce dříve okresní působnosti v České Lípě, Semilech a Turnově, nové aktivity se již ustálily a pevně zakotvily v samotném Liberci a sousedním Jablonci nad Nisou. V krajském městě souvisí vzestup intenzity s existencí vysokoškolského pracoviště v podobě katedry dějepisu na liberecké pedagogické fakultě, která existuje již celé desetiletí. Od počátku devadesátých let vzrostla i v tomto regionu publikační aktivita jednotlivých historiků. Zároveň vznikají kolektivní díla populárně naučného charakteru, na nichž se historikové podílejí.

Zřetelný je však zejména nový trend, a sice aktivní spolupráce odborných historických pracovišť. Stálé kontakty katedry dějepisu se Státními okresními archivy, především v Liberci a Jablonci, s Krajskou vědeckou knihovnou a Severočeským muzeem jsou prospěšné pro všechny zúčastněné. Každý historik ví, jak důležitý je vstřícný a laskavý přístup archivářů i správců cenných knihovních a sbírkových fondů k badatelům, a to nejenom začínajícím v podobě studentů. Při trvalém nedostatku finančních prostředků ve školství jsou důležité také smluvně podložené slevy za služby pro badatele. Promyšlená koordinace zase pomáhá směřovat studentské odborné práce k tématům důležitým a potřebným pro pracoviště bez pedagogické působnosti. Řada diplomových prací tak vznikla na podnět archivářů. V roce 2001 byl na katedře dějepisu otevřen seminář, který studenty uvádí do práce s písemnými prameny 15.-18. století a zároveň pomáhá důkladně zpracovat dosud málo využitou sbírku rukopisů a starých tisků vědecké knihovny v Liberci.

V roce 2000 dostala spolupráce odborných pracovišť na Liberecku další konkrétní podobu. Jejím výsledkem je zrod regionálního sborníku. Katedra dějepisu FP TU, Krajská vědecká knihovna v Liberci a Státní okresní archivy v Liberci a Jablonci nad Nisou vydaly v edičním středisku Technické univerzity první číslo *Fontes Nissae – Regionálního historického sborníku*, který vychází pravidelně jedenkrát ročně.¹⁹⁾ Posláním periodika je zveřejňování studií z dějin regionu, informací o probíhajících výzkumech včetně studentských prací, o odborných konferencích i o zpřístupňování pramenů a významných fondů. Část věnovaná odborné literatuře upozorňuje na nové práce o dějinách regionu, které zároveň zhodnocuje. Sborník se teritoriálně neomezuje na území dřívějšího libereckého a jabloneckého okresu. Již z povahy historické práce vyplývá potřeba komparace a přesahů.

Hranice dnešního kraje i republiky překračuje další významná oblast činnosti zdejší historické obce. Liberecko je součástí Euroregionu Nisa, vytvořeného na počátku devadesátých let na základě česko-německo-polské spolupráce. V jeho rámci působí od roku 1992 Komise historiků, jejíž základnou je Středisko pro koordinaci výzkumu na vysokých školách v Euroregionu Nisa, které sídlí na Technické univerzitě. Hlavním posláním komise je organizace trilaterální společné výzkumné práce v podobě symposií. První symposium, zabývající se osídlením regionu Nisa od středověku do poloviny 20. století, se konalo v říjnu 1993 v Žitavě.²⁰⁾ V následujícím roce diskutovali čeští, polští a

¹⁹⁾ *Fontes Nissae - Regionální historický sborník I/2000*, Liberec, Technická univerzita 2000, 223 s.; *Fontes Nissae - Regionální historický sborník II/2001*, Liberec, Technická univerzita 2001, 253 s. Třetí ročník *Fontes Nissae* vyjde v prosinci 2002.

²⁰⁾ *Die Besiedlung der Neißeregion*, Zittau 1995, 132 s.

němečtí historikové na polském území o vývoji komunikací.²¹⁾ Liberecké euroregionální symposium v roce 1995 bylo věnováno otázkám hospodářského vývoje.²²⁾ Další symposia byla pořádána v dvouletém cyklu. Zasedání v Žitavě v roce 1996 se týkalo založení a vývoje Šestiměstí.²³⁾ Páté společné symposium na zámku Czocha v roce 1998 reagovalo na 350. výročí Vestfálského míru.²⁴⁾ Konference v Liberci v roce 2000, věnovaná vývoji uměleckých řemesel, byla provázena výstavou v Severočeském muzeu.²⁵⁾ Komise historiků zároveň spolupůsobí při přípravě dalších odborných zasedání na půdě Euroregionu, pořádaných příležitostně jinými subjekty. V říjnu roku 2001 se uskutečnilo v polském městě Boleslawiec mezinárodní zasedání s názvem 750 let města Boleslawiec. Minulosti Euroregionu Nisa je také věnována dílčí část výzkumného záměru Trojzemí ERN, kterou se na tomto projektu Pedagogické fakulty podílí katedra dějepisu.

Kooperace historiků Liberecka s kolegy za hranicemi nezůstává omezena na oblast Euroregionu Nisa. Dlouhodobá je spolupráce katedry dějepisu FP s Institut für Geschichte Universität Klagenfurt. Jejím výsledkem jsou především společná studentská odborná zasedání. Předchází jim stejné tématické semináře, vedené v rámci výuky studentů historie v Klagenfurtu a Liberci. Přestože jde o práce teprve začínajících historiků je zřejmé, že komparace témat i přístupů je prospěšná pro vývoj našeho oboru jako celku.²⁶⁾

Také další realizovaný projekt má charakter spolupráce již mezinárodní. Je libereckým specifikem a zároveň tvoří významnou a dlouhodobou součást styků české a slovenské historické vědy. Jsou to Liberecké semináře Česko-slovenské vztahy - Slovensko české vztahy, pořádané na pedagogické fakultě každoročně od roku 1991. Semináře umožňují prezentaci a komparaci výsledků nových výzkumů a zároveň plní poslání dalšího vzdělávání učitelů dějepisu a občanské výchovy. Počáteční diskuse českých a slovenských historiků a dalších odborníků nad vztahy obou národních společností v širokém měřítku tematickém i časovém se od čtvrtého ročníku vyhranily vždy ke konkrétnímu tématu. S ohledem na povahu vztahů i na základě zájmu a potřeb učitelů je přednostní pozornost věnována dějinám 20. století. Zasedání pořádaná katedrou dějepisu pod záštitou Česko-slovenské komise historiků jsou nezávislým a odborně produktivním fórem českých i slovenských historiků a učitelů a těší se stále pozornosti, což bylo zřejmé také v srpnu roku 2002, kdy se v Liberci diskutovalo o rozdělení Československa v roce 1992.²⁷⁾ Pro zasedání v roce 2003 je připravena diskuse o české a slovenské historiografii po roce 1989.

Katedra dějepisu usiluje také o prezentaci výsledků práce historiků na veřejnosti. Děje se tak formou přednáškového cyklu pro akademickou obec a veřejnost. Již cyklus deseti přednášek s názvem *Významné osmičky v našich dějinách*, uskutečněný v roce 1998, měl dobrý ohlas. V následném dvouletém cyklu *České a střeoevropské dějiny* se objevila také témata regionální, která poutala značnou pozornost. Na základě této zkušenosti probíhá od počátku roku 2001 cyklus *Osobnosti českých dějin v našem kraji*, na němž se podílejí také historikové z center mimolibereckých. Přednášky, uskutečňované jedenkrát do měsíce, si na nedostatek zájmu rozhodně nemohou stěžovat. V říjnu roku 2002 byl tento způsob seznamování s novými výzkumy a závěry rozšířen. Od zimního semestru probíhá speciální studentský přednáškový cyklus *Mladí dějepisci o regionální historii*. Autorky a

²¹⁾ *Drogi handlowe i powiazania komunikacyjne na obszarach Euroregionu Nysa*, Jelenia Góra 1996, 113 s.

²²⁾ *Vědecká pojednání II-2*, Technická univerzita v Liberci 1996, 151 s.

²³⁾ *650 Jahre Oberlausitzer Sechsstädtebund 1346-1996*, Bad Muskau 1997, 192 s.

²⁴⁾ *350 rocznica Pokoju Westfalskiego na terenach Euroregionu Nysa 1648-1998*, Jelenia Góra 1999, 91 s.

²⁵⁾ *Umělecká řemesla bez hranic*, Liberec, Technická univerzita 2000, 154 s.

²⁶⁾ Ze společných zasedání českých a rakouských studentů byly vydány dva sborníky: *Fachseminar National orientierte Vereine in Kärnten und Nordböhmen*, Hrsg. M. Melanová, Liberec, Technická univerzita 1998, 50 s. a *Postavení menšin ve středověké společnosti – Die Stellung der Minderheiten in der mittelalterlichen Gesellschaft*, Hrsg. M. Svoboda, Liberec, Technická univerzita 2000, 145 s.

²⁷⁾ Texty hlavních referátů ze seminářů 1991 a 1992 vyšly pod názvem *Cestami česko-slovenské vzájemnosti*, uspoř. Z. Urban – A. Moučka – I. Pichlová, Masarykova akademie Liberec 1993, 135 s. Zasedání 1996–1999 jsou zachycena ve dvou sbornících: *Česko-slovenské vztahy – Slovensko české vztahy. Liberecký seminář 1996, 1997*, uspoř. M. Melanová, Liberec, Technická univerzita 1998, 147 s. a *Česko-slovenské vztahy – Slovensko-české vztahy. Liberecký seminář 1998, 1999*, uspoř. M. Melanová, Liberec, Technická univerzita – Politologický kabinet SAV, 186 s. Seminář z roku 2000 byl publikován v *Česko-slovenské historické ročenice 2000*, Brno, Masarykova univerzita 2000, s. 77–139.

autoři kvalitních diplomových prací v něm mají příležitost seznámit své kolegy, přátele i veřejnost s výsledky své práce.

Miloslava Melanová

V. CENA JOSEF ŠUSTY A VYHLÁŠENÍ 2. ROČNÍKU SOUTĚŽE O CENU JOSEFA PEKÁŘE

Cena Josefa Šusty 2002

Komise výboru Sdružení historiků ČR - Historického klubu ve složení Jiří Hoppe, Josef Hrdlička, Jiří Pešek a Marie Ryantová posoudila na zasedání dne 26. listopadu 2002 v Praze celkem 21 studentských prací, zaslaných jí organizátory celostátní Studentské vědecké soutěže HISTORIE v roce 2002 ze Slezské univerzity v Opavě.

Komise posuzovala předložené práce s ohledem na originalitu volby a metodického pojetí tématu, na využití archivních pramenů a komplexní postižení literatury tématu a konečně s ohledem na „řemeslnou“, úroveň zpracování odborného textu (kvalita poznámkového aparátu). Diskutována byla i slohová úroveň výkladu posuzovaných prací.

Komise se jednomyslně shodla na tom, že ve všech posuzovaných ohledech je nejlepší prací ze zaslaných do soutěže HISTORIE 2002 studie Přemysla Bara, *M. Štěpán z Pálče a jeho zápas o církev* (FF MU Brno). **Komise proto rozhodla udělit Cenu Josefa Šusty za rok 2002 včetně finanční odměny ve výši 5000,- Kč Přemyslu Barovi.**

Ocenění si dále zaslouží trojice kvalitních prací: Klára Habartová, *Židovští uprchlíci z Haliče a Bukoviny v Heřmanově Městci během první světové války* (FHS Univerzita Pardubice); Filip Hradil, *Canonica Canoniarum regularium lateranensium Sternbergensis. Augustiniánská kanonie ve Šternberku a život řeholní komunity v letech 1725-1784* (FF UP Olomouc); Karel Kratochvíl, *Vzpousta vsedě. Strategie a chování poddaných, vrchnosti a státní moci za neklidu na pelhřimovském panství na přelomu 17. a 18. století* (HÚ JU v Českých Budějovicích).

Všechny oceněné práce jsou na takové úrovni, že by je bylo možno s užitkem publikovat v odborném tisku.

Josef Hrdlička

VI. ANKETA SDRUŽENÍ HISTORIKŮ

Přinášíme první část výsledků ankety, v níž měli na podnět kolegů z Asociace učitelů dějepisu členové výboru SH ČR vybrat dle svého mínění i odborného zaměření pět nejvýznamnějších českých a pět klíčových přeložených historických děl, která u nás vyšla v průběhu 90. let minulého století. Ukázalo se, že vybrat celkově deset významných dějepisných titulů může a zároveň nemusí být v záplavě kvalitní historické literatury zcela snadné, kolega Tomáš Knoz jich snad proto vybral dvakrát více a Karol Bílek ty české raději nepočítal... Ostatním - Josefu Hrdličkovi, Jiřímu Kocianovi a Jiřímu Peškovi - se podařilo

vybrat ze stanoveného počtu knih, ale jak sami přiznávají, nebylo to jednoduché. Další výsledky ankety přineseme v příštím Zpravodaji HK.

Jiří Kocian

Deset nejvýznamnějších historických knih 1990-2002

Dostali jsme pěkný domácí úkol. Máme zkusit určit pět nejlepších českých a pět světových historických děl, která u nás vyšla v devadesátých letech. Myslím, že jsme si na sebe upletli pěkný bič. Což je vůbec možné zodpovědně odpovědět? Co dělat? Pokusit se?

Asi nejdříve zkusím ty světové. Moc jsem jich přečíst nestačil, takže: celá edice Nakladatelství Lidových novin věnovaná dějinám zemí světa, dále F. Seibt: *Karel IV.*, D. E. Miller: *Antonín Švehla* (ale je to světová?), W. Baum: *Císař Zikmund*, W. Churchill: *Paměti*.

Ale co z českých? Z té obrovské záplavy titulů se skutečně snad nedá vybrat pět děl. Vždyť úžasné bylo, že kromě novinek byla dokončena řada velkých reprintů, což bylo pro veřejnost stejně důležité. Vycházela díla prvořadě důležitosti pro regiony. Vyšly nebo pokračovaly velké edice, bibliografie. Mám vynechat životopisy, popularizující díla? Nevím... Raději bych vybíral tak z deseti okruhů – ale to by se stejně skoro všude hlásilo víc než pět titulů. Posuďte můj pokus (uvádím někde jen jména autorů či zkrácený název): hlavní díla - Šmahel, Macek, Kavka, Šedivý, Pasák, Lenderová, Petráň a asi deset dalších; kolektivní díla - *Dějiny UK*, *Velké dějiny zemí Koruny české* (Paseka); životopisy - Kořalka: *Palacký*, Hanzal: *Pekař*, Vlnas: *Eugen Savojský*, Kolman – Polišenský: *Valdštejn*; reprinty - *Ottův slovník naučný*, Sedláček: *Hrady*, Arne Novák: *Přehledné dějiny literatury*; české - Toman: *Nový slovník československých výtvarných umělců*, Kutnar; lexikony - Tomeš: *Český biografický slovník XX. století*, *Lexikon české literatury*, Kuča: *Města a městečka*, produkce LIBRI (zvláště *Biografický slovník archivářů*), biografické slovníky osob v regionech; katalogy - Sláva barokní Čechie, Jenewein, Jelínek, Váchal aj.; regionální - Pekař: *Kniha o Kostí* (nové doplněné vydání), Sak: *Rieger, Dolní Bousov – moje město*. Jsem rád, že vycházejí svazčky Knihovničky Českého ráje, časopisy Muzejní noviny Jičín, Pod Zvičinou, Listy starohradské kroniky; sborníky: *Stopami dějin Náchodska*, *Z Českého ráje a Podkrkonoší*, *Rodným krajem*, sborníky z konferencí v Rychnově, Litomyšli, Plzni; vzpomínky - (Kalista, Feirabend, Weyr, Drtina a desítky dalších); edice - *Codex diplomaticus*, *Berní rula*, *Soupis osob podle víry* aj.; popularizující díla - Kvaček, Kosatík, Francek, Hubáček, Sklenář; bibliografie - Mědílek: *Karel Čapek*, Zach, Příbáň, Gruntorád.

Karol Bílek

Anketa historických knih

České:

Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích I-IV*, Praha 1992-1999. Dílo inspirující šíří záběru, využívanými prameny i použitými metodami, které přináší průnik do každodennosti i mentality lidí na přelomu středověku a raného novověku.

Josef Petráň a kol., *Dějiny hmotné kultury II/1-2*, Praha 1995-1997. Důkladná syntéza kultury každodenního života v 16.–18. století od venkovské až po „vysokou“ společnost.

Alexandr Stich – Radek Lunga (edd.), Jan Kořínek, *Staré paměti kutnohorské*, Praha 2000. Dávám jí hlas kvůli kvalitně odvedené ediční práci i za snahu o rehabilitaci českého literárního baroka. Je dobře, že jí v tom vydatně napomáhají další díla.

František Šmahel, *Husitská revoluce I-IV*, Praha 1993. Vynikající syntéza historicky i historiograficky problematického období českých dějin.

Dušan Třeštík, *Mysliť dějiny*, Praha - Litomyšl 1999. Jedno z mála teoretických zamyšlení nad tím, co vlastně píšeme, co jsou to dějiny a jak vznikají.

Překlady:

Philippe Aries, *Dějiny smrti I-II*, Praha 2000. Jediněčná studie z dějin mentalit založená na širokém spektru pramenů a zachycující vnímání smrti v dlouhém období od středověku do současnosti.

Peter Englund, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2000. Kniha pozoruhodná snahou o propojení „velkých“ a „malých“ dějin využitím osobního pramene i pohledem na evropskou společnost první poloviny 17. století.

Carlo Ginzburg, *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2000. Jediněčný vhled do myšlenkového světa „obyčejného“ člověka na pozadí soudobé lidové kultury.

Jacques le Goff (ed.), *Středověký člověk a jeho svět*, Praha 1999. Vynikající eseje o deseti různých typech člověka středověku, doplněné úvodem z pera medievisty, jehož díla jsou v českém prostředí překládána od počátku devadesátých let; ze všech prací jsem vybral tuto.

Emanuel Le Roy Ladurie, *Masopust v Romansu. Od Hromnic po Popeleční středu 1579-1580*, Praha 2001. Vynikající mikrohistorická interpretace jediného konfliktu renesanční městské společnosti, líčená na pozadí soudobé tradiční kultury.

Josef Hrdlička

České historické knihy od roku 1989

A) původní česká literatura:

Miroslav FLODR, *Brněnské městské právo*, Brno, Matice moravská 2001.

František HOFFMANN, *České město ve středověku*, Praha, Panorama 1992.

Marie KOLDINSKÁ - Petr MAŤA (edd.), *Deník renesančního dvořana. Adam z Valdštejna 1602-1633*, Praha, Argo 1999.

Josef KOLLMANN, *Valdštejn a evropská politika 1625-1630. Historie 1. generalátu*, Praha, Academia 1999.

Josef KOLLMANN, *Valdštejnův konec. Historie 2. generalátu 1631-1634*, Praha, Academia 2001.

Ivo KRSEK – Zdeněk KUDĚLKA – Miloš STEHLÍK - Josef VÁLKA, *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha, Academia 1996.

Jaroslav PÁNEK, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha, Panorama 1989.

Jiří PEŠEK, *Od aglomerace k velkoměstu*, Praha, Scriptorium 1999.

František ŠMAHEL, *Husitská revoluce I-IV*, Praha, Karolinum 1993-1996.

Vít VLNAS, *Princ Evžen Savojský*, Praha, Paseka 2001.

Jindřich VYBÍRAL, *Století dědiců a zakladatelů*, Praha, Argo 1999.

B) překladová literatura:

Philippe ARIES, *Dějiny smrti I, II*, Praha, Argo 2000.

Detlef BRANDES, *Cesta k vyhnání 1938-1945*, Praha, Prostor 2002.

Georges DUBY, *Věk katedrál*, Praha, Argo 2002.

Peter ENGLUND, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha, Lidové noviny 2000.

Michel FOUCAULT, *Dějiny šílenství v době osvícenství*, Praha, Lidové noviny 1994.

Robert J. W. EVANS, *Rudolf II. a jeho svět. Myšlení a kultura ve střední Evropě 1576-1612*, Praha, Mladá fronta 1997.

Carlo GINZBURG, *Sýr a červy*, Praha, Argo 2000.

Gustav R. HOCKE, *Svět jako labyrint. Manýrismus v literatuře*, Praha, H a H 2001.

Johan HUIZINGA, *Podzim středověku*, Praha, H a H 1999.

Georg G. IGGERS, *Dějepisectví 20. století. Od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha, Lidové noviny 2002.

Ferdinand SEIBT, *Karel V. Císař a reformace*, Praha, Ikar 1999.

Tomáš Knoz

Deset významných publikací z poválečných soudobých českých a československých dějin a soudobých evropských dějin druhé poloviny 20. století

a) Domácí publikace

Drápala, Milan: *Na ztracené vartě Západu. Antologie české nesocialistické publicistiky z let 1945-1948*, Praha, Prostor 2001. Publikace, která se formou studií, dokumentace a výběru z nesocialistické poválečné publicistiky věnuje ojedinělému názorovému proudu v českém poválečném myšlení, který otevřeně kritizoval poválečné změny v ČSR vedoucí k mocenskému nástupu komunistů.

Jech, Karel - Kaplan, Karel: *Dekrety prezidenta republiky 1940-1945, I, II*. Vydalo Nakladatelství Doplněk v Brně ve spolupráci s Ústavem pro soudobé dějiny AV ČR v roce 1995. Základní pramenná edice s bohatou dokumentační přílohou, která charakterizuje a vysvětluje problematiku přípravy a zacílení mimořádného dekretálního zákonodárství a přináší kompletní texty vybraných zhruba 40 dekretů prezidenta republiky.

Kaplan, Karel: *Pět kapitol o únoru*. Vydalo Nakladatelství Doplněk v Brně pro Ústav pro soudobé dějiny AV ČR v roce 1997. Publikace, která detailně analyzuje vnitropolitické příčiny, které v mocensko-politické oblasti vedly k nástupu komunistů v ČSR v únoru 1948, završuje autorovo bádání v této oblasti.

Staněk, Tomáš: *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha, Naše vojsko Academia 1991. Základní publikace analyzující sociální a politické i lidské aspekty průběhu odsunu německého obyvatelstva z ČSR.

Vykoukal, Jiří - Litera, Bohuslav - Tejchman, Miroslav: *Východ. Vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*, Praha, Libri 2000. Významná domácí syntéza zahrnující základní poznatky o historii vzniku a utváření sovětského bloku.

b) Zahraniční překladová literatura

Brandes, Detlef: *Češi pod německým protektorátem. Okupační politika, kolaborace a odboj 1939-1945*, Praha, Prostor 1999. Překlad jedné z nejlepších prací z pera zahraničních historiků o období nacistické okupace českých zemí.

Lexikon des DDR-Sozialismus, Eppelmann/Möller/Nooke/Wilms (Hrsg.) Bd. 1 A-M, Bd. 2 N-Z. Ferdinand Schöningh Verlag, Paderborn - Wien - München - Zürich 1997. Modelová výkladová encyklopedie základních událostí, institucí, a pojmů z éry komunistického režimu v bývalé NDR.

Lipták, Ľubomír: *Storočie dlhšie ako sto rokov*, Bratislava, Kalligram 1999. Eseje, články a přednášky vynikajícího slovenského historika soudobých dějin o problematice historiografie moderních dějin a o historických meznících v českých a slovenských dějinách 19. a 20. století.

Mastný, Vojtěch: *Studená válka a sovětský pocit nejistoty 1947-1953. Stalinova léta*. Všestranná analýza konfrontace SSSR a Západu v bezprostředním poválečném období.

Zimmermann, Volker: *Sudetští Němci v nacistickém státě*. Praha, Prostor 2001.

Objevná práce opírající se o hluboký archivní výzkum přinášející dosud nezpracované či méně známé otázky historie Sudetských Němců i českého obyvatelstva žijícího na odtrženém československém území.

Anketa dějepisných knih

Úkol vybrat a charakterizovat pět nejvýznamnějších českých a pět klíčových přeložených dějepisných knih popřevratového období je nesmírně obtížný, zejména má-li jít o knihy, které se při špičkové odborné kvalitě obracejí na širší čtenářskou veřejnost. Problém je o to komplikovanější, že máme co činit se dvěma vrstvami knih: jednak v posledních cca dvanácti letech vydala jedna vynikající generace historiků (dnes v podstatě sedmdesátníci) svá životní špičková díla, která čekala na uveřejnění nebo v často velmi komplikovaných podmínkách dozrávala v idiotských létech normalizace, resp. v překladech vyšla evropská a světová poválečná klasika, kterou opět za onoho režimu nebylo takřka možno dostat do rukou. Naše anketa, motivovaná jako doporučení významné četby pro širší, zejména učitelskou zainteresovanou veřejnost, nemůže tato klíčová díla přejít. Neznamená to však, že by bylo možno rezignovat na uvedení vynikajících prací badatelů mladší nebo dokonce opravdu mladé generace, kteří napsali své práce ve svobodné republice v dialogu s mezinárodní historickou obcí, resp. na nejnovější díla zahraničního dějepisectví, přeložená aktuálně do češtiny. Výsledek je proto nutně kompromisem úcty a dobrých úmyslů.

Z české tvorby generace žijících (i nedávno skonavších) klasiků nabízím nejprve práce hvězdné garnitury:

Z díla Františka Šmahela nemá smysl doporučovat veřejnosti tak jako tak známou, ale příliš rozsáhlou a velmi odborně psanou *Husitskou revoluci*, poprvé vydanou v HÚ AV ČR Praze 1993. Rozsahem i formou je však přístupnější Šmahelova *Idea národa v husitských Čechách*, v rozšířeném a přepracovaném vydání nově zpřístupněnou v Praze 2001.

Obdobně monumentální je životní dílo Josefa Petráně. Jeho starší, stále se však obsahově vyvíjející *Staroměstská exekuce* vyšla v novém, rozšířeném a i literárně přepracovaném vydání v nakladatelství Brána v Praze 1995. I tady by bylo možno publiku s nečistšími úmysly doporučit J. Petráněm a F. Kavkou redigované *Dějiny Univerzity Karlovy I.-IV*, Praha, Karolinum 1996-1998, kde se Petráň ve velkém rozsahu podílel i autorsky. Ohromná, cenná a zajímavá kniha však zůstává jednotlivcům i většině škol finančně takřka nedostupná.

Z díla Josefa Macka abstrahujme od čtyřsvazkové syntézy *Jagelonský věk v Českých zemích* a doporučme zvládnutelnější a snad i čtivější, v mnoha ohledech badatelsky průkopnickou knihu *Víra a zbožnost jagelonského věku*, Praha, Argo 1997.

Klasikem moravského dějepisectví je Josef Válka, autor všestranně pozoruhodných *Dějin Moravy*, díl 2, *Morava reformace, renesance a baroka*, Brno 1995. To je kniha, kterou je opět možno doporučit i Ne-Moravanům, kteří se jinak o raný novověk zas tolik nezajímají.

Posledním z moderních dějepisných klasiků, které je prostě nutno jmenovat, je historik 20. století Jan Křen. Jeho *Konfliktní společenství. Češi a Němci 1780-1918*, vydané v Praze (po torontském vydání z roku 1989) roku 1990, jsou dnes i mezinárodní klasikou, kterou by měl číst každý, kdo se zabývá novějšími českými dějinami. Roku 2003 mají vyjít jeho velké *České dějiny 19. a 20. století v mezinárodních souvislostech*. Zatím však zůstaňme u knihy, která - doufejme - je běžně dostupná.

Ke klasice českého dějepisného výzkumu, který však dokázal udržet kontakt se západoevropským výzkumem, patřily v posledních desetiletích populační dějiny. Roku 1996 vyšla pod redakcí historické demografky Ludmily Fialové pozoruhodná kniha kolektivu autorů *Dějiny obyvatelstva českých zemí*,

Mladá fronta 1996. Zastupuje tu širší cennou skupinu knih, které otevírají pohledu na dějiny společnosti našich zemí nové obzory.

U prací autorů střední a mladé generace narážíme na dva problémy: jednak specifické nakladatelské poměry v Čechách a na Moravě dlouho blokovaly vydávání monografií jiné než populární povahy a velká většina "toho nejlepšího" vyšla rozdělena do studií různých velmi zajímavých, ale širší veřejnosti prakticky nedostupných sborníků nebo odborných časopisů, případně zajímavé monografie vycházely v nízkonákladových speciálních edicích. Jde také o to, že vědecké disertace a podobně např. výstupy grantových projektů bývají úzce speciální a širší laické veřejnosti málo srozumitelné. To platí i o knížkách mimořádně inspirativních, z nichž si dovoluji jako příklad uvést drobný skvost z pera Petra Sommera *Začátky křesťanství v Čechách*. Kapitoly z dějin raně středověké duchovní kultury, České Budějovice, Garamond 2001.

Knihou svým pojetím i širším významem přelomovou v českém dějepisném kontextu je práce dosud relativně mladého opavského badatele Tomáše Staňka *Odsun Němců z Československa*, Praha 1991. Týž vysoce produktivní badatel ji posléze antikvoval dvěma monografiemi: *Persekuce 1945. Persekuce tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva v českých zemích (mimo tábory a věznice)*, Praha 1996 a *Tábory v českých zemích 1945-1948*, Ostrava - Šenov 1996. I když jsou Staňkovy práce v českém i evropském kontextu velice významné, staví čtenáře před obdobný problém jako knihy starších mezinárodně uznávaných badatelů Václava Kurala či Karla Kaplana; jde o detailní popis takřka výhradně politických či mocenských dějin (resp. v opačném gardu dějin obětí), knihy zahlcené materiálem a pro nezasvěceného laika poměrně těžko stravitelné.

Knihou autora mladé generace, která - podle mého názoru - při vysoké odborné kvalitě a originalitě pohledu dostala nárokům na knihu čtenářsky široce recipovatelnou, je Petr Luňák, *Západ. Spojené státy a Západní Evropa ve studené válce*, Praha 1997. Doporučuji přečíst!

Podobné problémy musí člověk řešit při výběru prací překladových:

Robert J. W. Evans, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha, MF 1997, je klasika rudolfinského bádání, zastoupeného v Čechách především řadou vynikajících umělecko historických sborníků a výstavních katalogů. Evansova kniha měla pro rozvoj zájmu o Prahu a Čechy okolo roku 1600 celosvětově klíčovou roli.

Nakladatelství Argo vykonalo až neuvěřitelně mnoho na poli seznámení české veřejnosti s plody práce metodicky moderního západoevropského, zejména francouzského dějepisectví. Slavná kniha Carlo Ginzburga *Sýr a červi. Svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*, Praha 2000, patří k tomu nejlepšímu a nejinspirativnějšímu, co v této edici vyšlo.

Carl E. Schorske, *Vídeň na přelomu století*, Barrister & Principal, Brno 2000 je celosvětově klasickou prací, spojující zajímavý výklad o zrození středoevropské moderny s jen naznačenými úvahami o postavení inteligence v Evropě a ještě více v USA 40.-60. let.

Z ohromného literárního díla britského levicového historika Erica Hobsbawna dostává český čtenář do rukou podnětnou i kontroverzní, obdivuhodně syntetickou práci *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914-1991*, Praha, Argo 1998.

Ke klasice výzkumu dějin nacismu patří drobná, ale zcela zásadní kniha zesnulého Martina Broszata *Uchopení moci. Vzestup NSDAP a zničení Výmarské republiky*, Praha 2002.

Ke klasikům dnes již patří i německý bohemista Detlef Brandes, autor zásadní práce o dějinách protektorátu Čechy a Morava a řady dalších knih i studií k českým, středoevropským a východoevropským (až sibiřským) dějinám zejména 20. století. Pro širší veřejnost je však z jeho díla nejpoučnější kniha nejmladší, *Cesta k vyhnání 1938-1945. Plány a rozhodnutí o "transferu" Němců z*

Československa a z Polska, Praha, Prostor 2002. Obdobně objevná - českých pramenů i bohaté české literatury znalá - je i monografie Brandesova žáka Volkera Zimmermanna *Sudetští Němci v nacistickém státě. Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938-1945)*, Praha, Prostor 2000.

Jiří Pešek

VII. RECENZE

Sborník příspěvků k šedesátinám Ladislava Hladkého. Redigovali Jaroslav Čáp, Václav Sádlo a Jan Tůma. Náchod, Okresní muzeum 2002, 319 s. (Náchodsko od minulosti k dnešku 4, 2002).

V úpravě, která předčí leckterý z dnes hojně vydávaných univerzitních či akademických sborníků, vyšla publikace k šedesátinám PhDr. Ladislava Hladkého, CSc. Životní dráhu jubilanta - ivančického rodáka (nar. 11. 7. 1942), studenta dějepisu a češtiny na Masarykově univerzitě, muzejníka v Dobrušce, v normalizačních letech pracovníka podnikového archivu Tepna Náchod a konečně zástupce ředitele Okresního muzea v Náchodě - úvodním článkem představil jeho přítel Vladimír Wolf, který rovněž připomenul dlouholetý podíl L. Hladkého na vedení královéhradecké pobočky Historického klubu - Sdružení historiků České republiky. O badatelské činnosti jubilanta v oboru regionálních dějin severovýchodních Čech, historie textilního průmyslu a pomocných věd historických konkrétně vypovídá bibliografie za léta 1992-2002. Navazuje na soupis, který vyšel o desetiletí dříve ve sborníku k padesátinám Ladislava Hladkého.

Dalších třiatdvacet statí je utříděno v abecedním pořadí autorů, což je způsob dnes dosti obvyklý, zároveň však prozrazující jistou bezradnost pořadatelů výročních sborníků. Ani zde se trojice redaktorů nepokusila obsah sborníku tematizovat a předvést tímto způsobem, jaké jsou vlastně dominanty současného bádání o dějinách Náchodska a širšího regionu severovýchodních Čech. Přitom by byl takovýto přístup docela dobře možný a dodal by publikaci na přitažlivosti. Aniž by bylo účelné uvádět zde všechny autory a jejich články, bude tedy na místě upozornit alespoň na tematické okruhy a na některé náměty, jež si zaslouží širší pozornost.

Tradiční, nicméně trvale nevyčerpatelnou tematiku regionálně historického bádání představuje vývoj osídlení a historická topografie, dotýkající se ve sborníku zejména Dobrušky, Hronova, Náchoda, Nového Města nad Metují a jejich okolí. K tomuto okruhu mají blízko regionálně koncipované dějiny šlechty (článek Štěpána Gilara o Žehušických z Nestájova a Bohdaneckých z Hodkova v 16. století), zatímco široký soubor pomocných věd historických je zde zastoupen pouze shrnující sfragistickou statí Pavla Sedláčka, věnovanou velké pečetí Marie Terezie. Regionální dějiny správy se objevují ve výkladu Jaroslava Čápa o neúspěšné snaze o zřízení hronovského okresu v letech 1919-1922, jež se přímo nabízí ke srovnání s dalšími městy v Čechách a na Moravě, která – často neúspěšně – usilovala v meziválečném období o „povyšení“, mezi centra soudních nebo dokonce politických okresů.

Značnou badatelskou přitažlivost vykazují hospodářské dějiny regionu. Na základě širše koncipovaných výzkumů je přibližují Jiří Novotný a Jiří Šouša (působení pražské Agrární banky), Jan Harvilko (literatura o technologii tkalcovství) a Zdeněk Jirásek (ekonomický dopad první pětiletky), zatímco Bohumír Smutný přenáší problematiku textilní výroby do jihomoravského prostředí a konkretizuje ji na příkladu soukenické manufaktury v Divákách.

Samostatný okruh tvoří kulturní dějiny, jež velmi cenným pramenným příspěvkem zastupuje Lydia Baštecká. Autorka popsala a ve výběru edičně zpřístupnila soubor 33 dopisů a 16 lístků, které v letech 1900-1928 napsal Alois Jirásek náhodskému právníkovi Josefu Čížkovi a jež jsou dodnes zachovány v soukromém majetku. Obsahují drobné doplňky k poznání klasikova vztahu k rodnému kraji, ale také k soudobému dění (mj. k osudům „českého koutku“, v Kladském hrabství po první světové válce). Dílčí sondy do dějin venkovského školství v 19. století přináší Milan Skřivánek a Jaroslav Šůla. Práce soupisové povahy jsou věnovány jazykovědci Quidu Hodurovi (Aleš Fetters), lékaři a spisovateli Erichu Posnerovi (Václav Votoček) a řezbářce Jarmile Haldové (stař Václava Šplíchala a Marie Otavové). Kulturním dějinám v širším smyslu je zasvěcena studie o zdravotní péči na Broumovsku v 17.-20. století.

Významný podíl zaujímají ve sborníku novodobé politické dějiny, sahající od protifašistického odboje (stař Růženy Hlušíkové o ilegálním časopisu *V boj*) až po období normalizace (stručný nástin vývoje po dubnu 1969 od Ondřeje Felcmana). Nejdůležitější mezi nimi je však rozsáhlá rozprava Václava Sádla *Běloveská tragédie – příčiny a následky*. Autor v ní na základě pečlivého rozboru pramenů a s využitím možností orální historie provedl rekonstrukci dramatických událostí, jež se odehrály 9. a 10. května 1945 v Bělovsi, dnešním předměstí Náchoda. Pokusil se prostorově i časově zdokumentovat téma, které se stalo předmětem historizující žurnalistiky i česko-německé polemiky, totiž vzájemný masakr, k němuž došlo v prvních dvou dnech po podepsání německé kapitulace. Výklad o projíždění německých kolon přes německo(polsko)-českou hranici u Náchoda, o zásadním respektování kapitulčních podmínek ze strany wehrmachtu i českých dobrovolníků, o následném řádění esesáckých oddílů a vyvražďování českých civilistů i prvních (odbrojených) sovětských vojáků, o svérázné úloze esesáckého velitele – brněnského Němce Bruna Wesselyho, poté o porážce oddílů SS technickou a početní převahou Rudé armády a nakonec o krvavé pomstě, kterou uspořádali čeští a sovětští vítězové nad esesáky – to jsou vsutku akty hodné shakespearovské tragédie.

Autor se zdržuje vynášení soudů nad účastníky, zato však předkládá a konfrontuje syrová svědectví, jež ukazují příčinnou souvislost událostí, vedoucích ke ztrátě morálních zábran a k potlačení humanitních hodnot ve jménu odplaty nad prvotními viníky válečných hrůz. Hodnota mikrohistorické studie spočívá i v tom, že vyvrací mnohokrát opakované žurnalistické chiméry, podle nichž se okamžikem kapitulace vracel mír a bylo možno či spíše nutno dodržovat pravidla mírových právních vztahů. Dokumentace o barbarském vedení války ze strany esesáckých hrdlořezů i po formálním vyhlášení německé kapitulace a o snaze získat „bojové zásluhy“, ze strany některých zkompromitovaných nebo i válkou frustrovaných Čechů doplňuje obraz zkázy, kterou válka způsobila. Do příštích diskusí o tomto bolestném tématu přináší i nový důraz na souvislost dějů, jemuž se laciní moralizátoři s oblibou vyhýbají.

Sborník prací věnovaných Ladislavu Hladkému ve svém úhrnu nepředkládá jen jubilejní průřez spektrem badatelských zájmů regionálních historiků severovýchodních Čech a několika spřízněných kolegů z jiných částí České republiky. Je to také svědectví o stavu české regionální historiografie, která je vedle témat užšího dosahu schopna řešit i velké problémy celostátního a mezinárodního významu. Vzhledem ke znalosti nedocenitelných místních pramenů a poměrů mohou tak její představitelé podstatně obohatit nejen konkrétní historické poznání, ale i přiměřeně kritický a zároveň komparativně vyvážený pohled na naši minulost.

Jaroslav Pánek

Dopisy Vincence Praska Augustinu Weltzlovi (1877-1896). Ed. Zdeněk Kravar. Opava 2002, 96 s.

Dějiny vedlejších zemí Koruny české představují jeden z největších dluhů české historiografie a každý badatel, který se zabýval kupříkladu osudy Slezska, musel vedle současné polské literatury sáhnout po starých monografiích či studiích Gottlieba Biermanna, Colmara Grünhagena a mnohých jiných. Široké spektrum autorů sahající od profesionálních historiků a archivářů až po nadšené místopisce trpělivě shromažďující informace ke svému nejbližšímu okolí vytvořilo základní kontury dějin Slezska, ke kterým se vracíme dodnes. Příčin se nabízí hned celá řada. Masivní přesuny obyvatelstva, válečné události a zároveň i přirozený zub času způsobily ztráty značného množství pramenů a přetržení historiografické kontinuity. V mnohých případech se navíc historici závěru devatenáctého století ukázali být vědecky přísnější, než tomu bylo u jejich následovníků. O to více nás pak zajímají jejich osudy a především síť jejich vzájemných kontaktů.

Životy Vincence Praska a Augustina Weltzla by se zřejmě nikdy nepropojily, nebýt společné lásky k historii. Středoškolský profesor a slavista Prasek se postupem let stále více zajímal o historickou topografii a vlastivědu a jak ukazují jeho dopisy, stal se v tomto směru vyhledávaným arbitrem. Katolický kněz Weltzl působil v pruském Slezsku a jeho záliba v historii jej přivedla ke šlechtickým genealogiím a dějinám hornoslezských měst. Vzájemná v němčině vedená korespondence se také většinou omezovala na odborné otázky. Jen mimoděk v Praskových dopisech probleskly zprávy o rodinných problémech, či nespokojenost v zaměstnání. Oba přátelé se vesměs upozorňovali na nové edice pramenů, navzájem si vyměňovali archivní rešerše a korektury svých prací. Při takřka dvě desítky let trvající spolupráci je podivuhodné, že se vlastně tváří v tvář setkali pouze jednou, když na samém sklonku Weltzlova života přijel Vincenc Prasek do Tworkova.

Útlý svazek Praskových dopisů vydaných Zemským archivem v Opavě mohl navázat na podobnou edici vydanou v nedávné době polskou stranou (*Listy Augustyna Weltzla do Vincenca Praska 1875-1897*. Ed. Ryszard Kincel, Racibórz 1999, 262 s.), byť v pozměněné podobě. Zatímco dopisy psané Weltzlem se dochovaly v Praskově pozůstalosti a bylo možné je vydat v originálním znění doprovázené polským překladem, český editor měl k dispozici jen pozdější opisy Praskových listů. Zbaven možnosti jejich verifikace raději pozměnil styl edice a do rukou čtenáře se tak dostávají jen české překlady.

Přirozeně se nabízí otázka pátrající po smyslu takto zpřístupňované korespondence. Snad nejlepší odpověď nabízí jeden z Praskových dopisů: „*Důstojnosti! ...Mám v úmyslu informovat v časopise Athenaeum (česky) o Vaší historické činnosti, přičemž je třeba docenit právě to, jakým způsobem se vzájemně podporovalo rakouské, slezské a moravské historické bádání.*„

Martin Čapský

Zpravodaj Historického klubu, roč. 13, 2002, č. 2. Časopis Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872). Vedoucí redaktor Jiří Kocian. Vydalo Sdružení historiků ČR (Historického klubu 1872) v Praze, 2002, 96 s. - ISSN 0862-8513.

Vychází ve spolupráci a s podporou Historického ústavu AV ČR v Praze